

УДК 37(438)(092)Кор:165.74]:303.446](045)

**ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ ЯНУША КОРЧАКА КРІЗЬ ПРИЗМУ
КОМПАРАТИВІСТИКИ**

Ткачук Лариса, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3337-2540>

E-mail: larysa.tkachuk.2011@gmail.com

Ткачук Мирослава, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6456-6730>

E-mail: miroslava.tkachuk@gmail.com

У статті зроблено спробу подати в узагальненому вигляді характеристику здійснених за останні десятиліття компаративістських досліджень теорії і практики діяльності видатного польського ученого-педагога Януша Корчака. Зазначено, що вчені-дослідники акцентують на однаковості підходів і певному взаємовпливу у поглядах на різноманітні проблеми виховного процесу інших педагогів-гуманістів ХХ століття. Різноманітна творча спадщина видатного педагога знаходить подальший розвиток в європейських гуманістичних педагогічних теоріях, у сучасній педагогічній думці України, Польщі та інших країн.

Ключові слова: Януш Корчак, гуманістичні ідеї, педагог-гуманіст, історико-педагогічна наука, джерельна база, педагогічна спадщина, компаративістика, ретроспективний огляд, освітньо-виховні системи, виховні концепції.

**HUMANISTIC IDEAS OF JANUSZ KORCZAK THROUGH THE PRISM OF
COMPARATIVE STUDIES**

Tkachuk Larysa, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3337-2540>

E-mail: larysa.tkachuk.2011@gmail.com

Tkachuk Myroslava, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6456-6730>

E-mail: miroslava.tkachuk@gmail.com

The article attempts to provide a generalized description of the comparative studies of the theory and practice of pedagogical activity of the outstanding Polish scientist and teacher Janusz Korczak

carried out in recent decades. It is emphasized that in solving the problem of forming a humanistic personality, there is a growing interest in his inexhaustible creative heritage for scientific analysis and interpretation. The author analyzes research and publications that highlight the peculiarities of the pedagogical work of a humanist teacher: dissertations, monographs, articles. The collections of materials of scientific and practical conferences of various levels are annotated, which present theoretical comprehension by modern researchers of the pedagogical achievements of the outstanding teacher and present the practical application of his ideas in the activities of educational institutions. The article demonstrates the reflection of Janusz Korczak's figure in the information printed and electronic resources of the State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine named after V. O. Sukhomlynskyi. It is noted that researchers have paid attention to the similarity of approaches and a certain mutual influence in the views on various problems of the educational process of Janusz Korczak and Sh. Amonashvili, J. Babitsky, F. Dolto, J. Locke, T. Lubenets, A. Makarenko, J. Pestalozzi, I. Tkachenko, V. Sukhomlynsky, P. Yurkevych.

The article briefly characterizes the scientific works in which a comparative analysis of certain provisions and ideas of Janusz Korczak and A. Makarenko, V. Sukhomlynskyi, T. Lubenets, P. Yurkevych is carried out. It is concluded that a significant part of J. Korczak's views are common to those of other humanist educators of the twentieth century. The diverse creative heritage of the outstanding teacher finds further development in European humanistic pedagogical theories, in the modern pedagogical thought of Ukraine, Poland and other countries.

Keywords: *Janusz Korczak, humanistic ideas, humanist teacher, historical and pedagogical science, source base, pedagogical heritage, comparative studies, retrospective review, educational systems, educational concepts.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Важливі завдання теоретичного обґрунтування сучасних моделей освітньо-виховних систем і формування гуманістичної особистості – толерантної, полікультурної, здатної до самопізнання, саморозвитку та самореалізації, вимагають ґрунтового аналізу історико-педагогічного досвіду, виявлення його прогресивних ідей та можливостей їхнього творчого використання.

Педагогічна наука, у пошуках шляхів вирішення цих завдань, звертається до різних джерел, зокрема, до педагогічної спадщини одного із найвидатніших педагогів ХХ століття – Януша Корчака (Генріка Гольдшміта) (1878 / 1879–1942). Як зазначає Н. Дічек, «він увійшов у світовий освітньо-педагогічний простір як співець дитини, як захисник прав дитини, як носій жертвовної любові до дитини, як творець практико орієнтованої соціально-педагогічної етики»; а «сукупність його ідей про захист прав дитини, підходи до її виховання розглядаємо як таку, що підпадає під означення «етос любові до дитини»» [5, с.57].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активний науковий інтерес українських науковців до творчості Януша Корчака почав проявлятися нещодавно, з проголошенням незалежності України (Х. Дзюбинська, Н. Дудник, Т. Завгородня, С. Івах, Ж. Ільченко, Н. Калениченко, Ю. Калічак, Л. Коваль, М. Левківський, Н. Ничкало, М. Петровський, С. Сисоєва, І. Соколова, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Чепіль, Ю. Яким, О. Янкович та ін.).

Серед останніх досліджень і публікацій, як найбільш фундаментальні, відзначимо статті академіка О. Сухомлинської. Так, у передмові «Януш Корчак» до бібліографічного покажчика «Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942): До 125-річчя з дня народження» (2003) Ольга Василівна зазначає, що за радянських часів «офіційна педагогіка з певною пересторогою говорила про Януша Корчака і його педагогічну спадщину, бо не зовсім поділяла ідеї вільного розвитку, свободи, поваги до дитини та самоповаги, які так гаряче відстоював польський педагог. Книги Януша Корчака майже не

перекладалися в Україні, і тому широка педагогічна громадськість була недостатньо ознайомлена з його ідеями» [13, с.8].

Відома вчена, на підтвердження замовчуваності радянською педагогікою 1970-х років особи та педагогічної спадщини Я. Корчака, у статті «Українсько-польські педагогічні впливи в історичному вимірі: випадок В. Сухомлинського (новий коментар до вже розглядуваної теми)» (2021) наводить такий факт: «у предметному покажчику до п'ятитомного видання Вибраних творів В. Сухомлинського (Київ, 1977 с. 621–637) представлена частотність посилань на Н. Крупську, А. Макаренка, В. Леніна, К. Маркса, але не виділено посилань на Януша Корчака» [12, с.87]. Проте, зазначає О. Сухомлинська, «незважаючи на певне замовчування особистості і творчого доробку Януша Корчака в Радянському Союзі, ідеї польського педагога не лише проникали в радянський освітній простір, а й через Василя Сухомлинського оприлюднювалися, приймалися і поділялися, виступали джерелом, з якого продукувалися нові ідеї, які не були характерними для радянської виховної парадигми» [12, с.89]. Авторка статті акцентує на тому, що у книзі «Серце віддаю дітям», в якій, «хоча це і спеціально не досліджувалося, вперше в радянській педагогічній літературі після 20-х років ХХ ст. прозвучало ім'я Януша Корчака не лише як великого польського педагога, але й як приклад для наслідування, високий життєвий і професійний взірець» [12, с.86].

Серед спільних праць українських і польських учених відзначимо статтю Н. Сейко та Б. Серадзкі-Базюр «Януш Корчак в українських та польських дослідженнях кінця ХХ–10-х рр. ХХІ століття» (2017), в якій подано характеристику українських і польських досліджень теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака та виокремлено кілька груп наукових праць, які комплексно висвітлюють особливості педагогічної творчості видатного педагога [11]. Авторки статті стверджують, що Януш Корчак посідає почесне місце серед педагогів-гуманістів, «зацікавленість діяльністю яких є позачасовою, а літературно-педагогічна діяльність – невичерпною для наукового аналізу та інтерпретації» [11, с. 125].

В Україні, окрім захищених дисертаційних робіт – Т. Забутої (1997), С. Денисюк (2000), В. Ханенка (2000), В. Кушнір (2004), Й. Гайди (2004), Ю. Яким (2012), В. Мисько (2017) – опубліковано й значну кількість інших студій різного формату. Зокрема, цілісно представлено педагогічну творчість Я. Корчака у монографіях Т. Забутої та М. Ямницького (1997), М. Євтуха і В. Ханенка (2004), В. Кушнір (2011).

Прикладом співпраці сучасних польських та українських дослідників є збірник наукових праць «Janusz Korczak przyjaciel dzieci: W nurcie rozważań pedagogicznych» за редакцією М. Чепіль, К. Беднаж-Гжибек, М. Хайковської (Люблін, 2015) [2], в якому по новому знайшли інтерпретацію його гуманістичні ідеї у контексті сучасних реалій і потреб дитинства [6].

У збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Гуманна педагогіка у контексті євроінтеграції: ідеї Януша Корчака про абсолютну самоцінність дитини» (м. Умань, 19 травня 2023 р.) представлено теоретичне осмислення та практичне використання ідей видатного педагога в діяльності закладів освіти України. Збірник містить 8 тематичних розділів: «Історико-біографічний і літературознавчий аспекти життєдіяльності і життєтворчості Януша Корчака», «Януш Корчак і сучасні українські та європейські освітні цінності», «Педагогічні ідеї Януша Корчака в імплементації нової української школи», «Розвиток гуманістичних ідей Януша Корчака в зарубіжній та українській психолого-педагогічній думці», «Януш Корчак про шляхи пізнання особистості дитини», «Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві», «Психологія в педагогічній практиці та творах Я. Корчака», «Як

любити дітей: система роботи Януша Корчака зі знедоленими дітьми і сучасні реабілітаційні, ресоціалізаційні практики».

Цікавими для дослідників творчої спадщини видатного польського педагога є біобібліографічні покажчики іноземними мовами: польською (1988) [17] і англійською (2012) [16], та підготовлений фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (ДНПБ) покажчик «Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942): До 125-річчя з дня народження» (2003) [9]. Як зазначає директор ДНПБ – Л. Березівська: «постать Януша Корчака доволі об'ємно представлено в інформаційних друкованих та електронних ресурсах ДНПБ, які є основою для написання різного роду наукових праць з педагогіки, історії освіти, біографіки та які можна широко використовувати в освітньому процесі. Особливо цінними у руслі відкритої науки є цифрові біографічні ресурси, які забезпечують вільний доступ до них наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників і здобувачів освіти» [1, с.11]; «сторінка «Януш Корчак» електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» <http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/9773-2/> найповніше розкриває основні віхи біографії, бібліографію, особливості вшанування пам'яті педагога тощо» [1, с.11].

Вищеперелічені праці й інші наукові розвідки дають можливість оглянути широке коло досліджень, в яких присутній аналіз творчої педагогічної діяльності Я. Корчака. Особливий інтерес в умовах глобалізації та інтеграції України до Європейського Союзу представляють компаративістські дослідження педагогічної спадщини видатного польського педагога.

Мета статті: представити ретроспективний огляд компаративістських досліджень українських та зарубіжних учених, присвячених розгляду педагогічної спадщини Януша Корчака.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Польські науковці О. Левін і М. Фальковська, одними із перших у 70-х роках ХХ століття здійснили порівняльні дослідження творчого доробку Януша Корчака та А. Макаренка, зазначивши однакові підходи у їхніх поглядах на різноманітні проблеми виховного процесу.

З позицій компаративістики розглянув гуманістичну концепцію видатного польського педагога І. Пижик у дослідженні «Елементи опікунської педагогіки в працях Й. Г. Песталоцці, Я. Корчака, А. Макаренка і Я. Ч. Бабіцького» (1995).

Порівняльний аналіз педагогічних ідей Я. Корчака та Джона Локка здійснив Й. Бердинг («Педагогічна антропологія як взаємодія практики і теорії: значення Джона Локка й Януша Корчака» (1997)).

С. Денисюк (2001), порівнюючи педагогічні концепції А. Макаренка, В. Сухомлинського і Я. Корчака зазначає, що у центрі практичної та теоретичної діяльності педагогів «завжди перебували проблеми формування нової гуманної особистості – благородної, порядної, відповідальної, чуйної, вольової, з почуттям власної гідності» [4, с. 483].

У матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті (Умань, 2003) містяться статті, в яких здійснено порівняльний аналіз окремих аспектів теоретичної та практичної діяльності видатного польського педагога: Н. Безлюдна, М. Пащенко «Гуманістичні ідеї Я. Корчака та В. О. Сухомлинського»; О. Варпаховська «Зелений дім. Роль слова у розвитку дитини раннього віку: від Я. Корчака до Ф. Дольто»; Т. Довженко «Сутність гуманістичних педагогічних концепцій Я. Корчака, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі»;

В. Кушнір «Школа для дитини» (Я. Корчак і В. Сухомлинський)»; В. Макарчук «Трудове виховання молоді як одна з головних засад у педагогічній діяльності Я. Корчака та І. Ткаченка»; В. Мішкурова «Януш Корчак і А. С. Макаренко: проблема виховання особистості в колективі» [3].

Компаративістичне дослідження «Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка» здійснила польська дослідниця Й. Гайда (2004). У дисертації, написаній українською мовою та захищеній в Україні, авторка стверджує: «Порівняльний аналіз особливостей організації виховних систем Януша Корчака і Антона Макаренка свідчить, що їхні системи ґрунтувалися на подібних принципах: динамізму, відкритості й самоорганізації; єдиного демократичного колективу вихованців, вихователів, працівників закладу; дотримання встановлених правил і рівності у правах та обов'язках усіх членів колективу через застосування нормативних документів закладів (статут, конституція, кодекс); забезпечення кожному члену колективу відповідного і належного розвитку; використання методів виховання, спрямованих на пошук та розвиток індивідуальних можливостей дитини і їх самоактуалізації; самоврядування із застосуванням самообслуговування та здійсненням виробничо-господарської діяльності; привчання до аналізу вчинків, їх причин та наслідків шляхом участі вихованців у діяльності товариського суду; вивчення дитячої особистості та віра в її кращі якості; створення можливостей для розвитку суспільної активності та вміння жити у соціумі» [2, с. 17]. Як зазначає Й. Гайда, «у різних соціальних, політичних, економічних умовах ці педагоги створили оригінальні виховні системи, які за концептуальними підходами, структурою й формами організації діяльності подібні між собою» [2, с. 3].

У дисертаційній роботі В. Кушнір «Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки» (2004) здійснено порівняльний аналіз педагогічних концепцій Я. Корчака та В. Сухомлинського за такими напрямками: ідея самоцінності дитинства і актуалізація прав дитини; свобода дитини в освітньому процесі; створення умов для саморозвитку, самореалізації особистості як мета і результат гуманістичного виховання; система роботи зі знедоленими дітьми [7].

С. Попиченко у науковій розвідці «Сутність гуманістичних концепцій Я. Корчака та українського педагога і діяча освіти кінця XIX – початку XX століття Т. Лубенця» (2013) розкрила прогресивні гуманістичні ідеї педагогічної спадщини відомих педагогів та окреслила їхні погляди на значущість періоду дитинства у становленні особистості людини, її самовизначенні у соціокультурному просторі; підкреслила співзвучність досліджуваних концепцій з сучасними психолого-педагогічними теоріями виховання [10].

На підставі вивчення спадщини педагогів, С. Попиченко робить висновок про співзвучність висунутих ними ідей. В основу педагогічних концепцій Я. Корчака та Т. Лубенця покладена «ідея гуманістичного виховання – визнання самоцінності дитячого життя» [10, с.297]. Обидва педагоги, зазначає авторка статті, вважали виховання «надзвичайно серйозною функцією суспільства, що потребує поглибленої уваги дорослих» [10, с.296]. Польського та українського педагогів «об'єднує справжня любов, повага та довіра до дитини» [10, с.297]; обидва педагоги «щиро заповідали нащадкам поважати дітей, зігрівати їхні душі ласкою та любов'ю, виховувати в них творчу, цілеспрямовану, самодіяльну особистість» [10, с.298]. Я. Корчак та Т. Лубенець «високо оцінювали можливості перших років життя у становленні фізіологічних та психічних функцій людини, відзначали необхідність глибокого пізнання кожної дитини, її індивідуальних особливостей» [10, с.298]; «особливого значення надавали ігровій діяльності дітей» [10, с.299].

О. Мельниченко у статті «Аналіз впливу педагогічних ідей Я. Корчака на розвиток української педагогіки» (2015) відзначає гуманістичну спрямованість «педагогіки серця» Я. Корчака і «філософії серця» П. Юркевича, наголошуючи, що характерними ознаками обох концепцій є повага до дитини, ставлення до неї як до дорослої, опора на індивідуальні особливості дитини, її гармонійний розвиток. Крім того, зазначає дослідниця, «використання ідей «педагогіки серця» допоможе визнати право дітей на абсолютну самоцінність дитинства, сприятиме переходу освітньої парадигми в Україні до людиноцентрованого навчання, у якому дитину та студента цінують не з точки зору майбутнього, а поважають саме людину, таку, якою вона є сьогодні та зараз» [8, с.266].

Гуманістичні педагогічні ідеї Я. Корчака і В. Сухомлинського крізь призму вимог сучасності представлені в англійськомому збірнику «Life and heart devoted to children Janusz Korczak (1878–1942) and Vasyl Sukhomlisky (1919–1970) are unforgettable» (2017) (за редакцією М. Чепіль, О. Карпенко, В. Петрика) [15]. Розділи збірника – «Корчак і Сухомлинський – відомі і невідомі», «У турботі про права дитини» – розкривають погляди видатних педагогів, «пронизані ідеями гуманізму, людяності і добра» [6, с.15].

Перехресні думки, аналогії з праць двох видатних педагогів – Януша Корчака і Василя Сухомлинського представлені у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції з педагогіки і дитячої психології «Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві» (Київ, квітень 2017 р.) [14].

У статті Б. Сліверського «Кордіальна філософія української педагогіки серця Василя Сухомлинського», представленій у матеріалах Українсько-польського наукового форуму (2019), здійснений аналіз широкого кола теоретичних і методологічних питань «педагогіки серця», її практичного втілення в діяльності «Школи радості» Василя Сухомлинського у порівнянні з ідеями і доробком Януша Корчака.

Академік О. Сухомлинська у статті «Українсько-польські педагогічні впливи в історичному вимірі: випадок В. Сухомлинського (новий коментар до вже розглядуваної теми)» (2021) акцентує на схожості значної частини поглядів Я. Корчака з поглядами В. Сухомлинського, який «перебував під сильним впливом особистості і творчості Корчака, про що свідчать і його твори, і виховна діяльність керованої ним школи» [12, с.86], і зазначає, що «В. Сухомлинський спирається на думки Корчака, вступає з ним у діалог, багато цитує його не лише на сторінках книги «Серце віддаю дітям», і в інших його творах знаходимо посилання на польського педагога» [12, с. 86]. Однак, «аналізу частотності згадувань і посилань Сухомлинського на праці Корчака і до сьогодні не здійснено» [12, с. 87]. Сам же Василь Олександрович, у листі до польського вченого, професора Тадеуша Вілоха, сповіщаючи його, що висилає йому книгу «Серце віддаю дітям», просив звернути увагу на сторінки, присвячені Янушу Корчаку: «Я в багатьох місцях пишу про нього з великим теплом, розповідаю, який величезний вплив він справив на мене» [12, с. 90].

О. Сухомлинська виокремлює ідеї польського педагога, які найбільш співзвучні з позицією В. Сухомлинського. Це перш за все думка про «необхідність піднятися до духовного світу дитини, а не ставитися поблажливо до неї», яку «треба розуміти як найтонше розуміння і відчуття дитячого пізнання світу – пізнання розумом і серцем» [12, с. 87]. Найважливіша ідея, що об'єднує обох педагогів, як вважає Ольга Василівна, – це «ідея кордоцентризму, коли формування моральної, емоційної, естетичної культури дитини відбувається шляхом, який Януш Корчак назвав «пізнанням серця», а Сухомлинський, витлумачив як «пізнання людини серцем»» [12, с. 88]. Вона зазначає, що В. Сухомлинському імпонує думка Корчака про те, що «кожну живу істоту, як і неживу природу дитина наділяє душею» [12, с. 88]. Василь Олександрович «продовжує далі цю

думку і говорить, що для того, щоб дитина зливалася з оточуючим світом, бачила і відчувала його, потрібно її виховати» [12, с. 88]. Співпадають і думки педагогів щодо використання оцінки в початковій школі «як інструменту покарання» [12, с. 88]. В. Сухомлинський веде діалог з Янушем Корчаком «під час роздумів про матеріалізацію моральних постулатів (норм, правил, принципів)», і звертає увагу на «важливість форми їх опредмечення дитиною» [12, с. 88].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, нами зроблено спробу подати в узагальненому вигляді характеристику виконаних за останні десятиліття компаративістських досліджень теорії і практики педагогічної діяльності Януша Корчака. Здійснений аналіз цих досліджень дає можливість дійти висновку про спільність значної частини поглядів Я. Корчака з поглядами інших педагогів-гуманістів ХХ століття. Різноманітна і невичерпна творча спадщина видатного педагога знаходить подальший розвиток в європейських гуманістичних педагогічних теоріях, у сучасній педагогічній думці України, Польщі та інших країн. Вона співвимірна ризикам і викликам сучасного освітньо-виховного процесу, особливо в умовах повномасштабної війни в Україні.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в окресленні кола нових наукових пошуків у сфері педагогіки партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березівська Л. Януш Корчак в інформаційних ресурсах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історико-джерелознавчий аспект. *Гуманна педагогіка у контексті євроінтеграції: ідеї Януша Корчака про абсолютну самоцінність дитини: до 145-річчя від дня народження польського лікаря, педагога, письменника, публіциста, громадського діяча*: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конференції з міжнародною участю (Умань, 19 травня 2023 р.). Умань: ЦП «Компринт», 2023. С. 10–12. URL: <http://surl.li/vibmmh> (дата звернення: 25.08.2024).
2. Гайда Й. Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 24 с.
3. Гуманістичні ідеї педагогічної спадщини Януша Корчака в ХХІ столітті: *Збірник наукових праць: спеціальний випуск*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. В. Кузь (гол.ред.). Київ: Науковий світ, 2003. 180 с.
4. Денисюк С. Велетні педагогіки гуманізму. Порівняльний аналіз педагогічних концепцій А. Макаренка, В. Сухомлинського і Я. Корчака. *Przyzywanie głębi do kręgu słów, myśli, idei i działań*. Częstochowa: Wydaw. WSP Częstochowa, 1999–2000–2001. С. 483–491.
5. Дічек Н. Етика «старого лікаря», або життя як служіння дітям (До 145-річчя від дня народження Януша Корчака). *Гуманна педагогіка у контексті євроінтеграції: ідеї Януша Корчака про абсолютну самоцінність дитини: до 145-річчя від дня народження польського лікаря, педагога, письменника, публіциста, громадського діяча*: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конференції з міжнародною участю (Умань, 19 травня 2023 р.). Умань: ЦП «Компринт», 2023. С.56–61. URL: <http://surl.li/vibmmh> (дата звернення: 25.08.2024).
6. Карпенко О. Педагогічна спадщина Януша Корчака у дослідженнях науковців України та Польщі. *Гуманна педагогіка у контексті євроінтеграції: ідеї Януша Корчака про абсолютну самоцінність дитини: до 145-річчя від дня народження польського лікаря, педагога, письменника, публіциста, громадського діяча*: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конференції з міжнародною участю (Умань, 19 травня 2023 р.). Умань: ЦП «Компринт», 2023. С.13–16. URL: <http://surl.li/vibmmh> (дата звернення: 25.08.2024).
7. Кушнір В. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 20 с.

8. Мельниченко О. Аналіз впливу педагогічних ідей Я. Корчака на розвиток української педагогіки. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/13832/1/O_Melnichenko_22_10_2015_konf_GI.pdf (дата звернення: 30.08.2024).
9. Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942): до 125-річчя з дня народж.: бібліогр. покажч. / ред.: П. І. Рогова, Т. Ф. Букшина. Київ: Дух і літера, 2003. 132 с.
10. Попиченко С. Сутність гуманістичних педагогічних концепцій Я. Корчака та українського педагога і діяча освіти кінця XIX – початку XX століття Т. Лубенця *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Випуск 44. С.295–300.
11. Сейко Н., Серадзка-Базюр Б. Януш Корчак в українських та польських дослідженнях кінця XX–10-х рр. XXI століття. URL: http://library.zu.edu.ua/doc/polonistyka/14/polonistyka_14-124-134.pdf (дата звернення: 10.08.2024).
12. Сухомлинська О. Українсько-польські педагогічні впливи в історичному вимірі: випадок В. Сухомлинського (новий коментар до вже розглядуваної теми). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733649/1/Ponad%20podzia%C5%82ami%2C%20S.%2083%E2%80%9399.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
13. Сухомлинська О. В. Януш Корчак. *Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942): До 125-річчя з дня народж.*: Бібліогр. покажч. Київ, 2003. С.8–9.
14. Філософія дитинства Януша Корчака: Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з педагогіки та дитячої психології (Київ, 7–8 квітня 2017 р.). Київ: Дух і Літера, 2017. 416 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20229/1/L_Melenets_FDYAKFPDvSS_IPPO.pdf (дата звернення: 30.08.2024).
15. Life and heart devoted to children: Yanush Korczak (1878 – 1942) and Vasyl Sukhomlynsky (1918–1970) are unforgettable / Edited M. Chepil, O. Karpenko, V. Petryk. Warszawa: «DUX» Sp.Z.o.o., 2017. 250 p.
16. Janusz Korczak: a Bibliography: English Sources, 1939–2012 / eds.: Olga Medvedeva-Nathoo, Galina Sanaeva; bibliogr. based on material comp. by Edita Januszewska and Daniel Berek. Vancouver: K & O Harbour, 2012. 88 p.
17. Janusz Korczak: bibliogr. publ. Janusza Korczaka i o Januszu Korczaku w Polsce, 1943–1987 / red. nauk. Aleksander Lewin. Heinsberg: Diesk, 1988. 211 s.
18. Janusz Korczak przyjaciel dzieci: w nurcie rozważań pedagogicznych / Pod red. M. Czepil, R. Bednarz-Gryzbek, M. Hajkowskiej. Lublin: Wzdawnictwo UMCS, 2015. 254 s.

REFERENCES

1. Berezivska, L.(2023). Yanush Korczak v informatsiinykh resursakh Derzhavnoi naukovopedahohichnoi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho: istoryko- dzhereloznavchyi aspekt. *Humanna pedahohika u konteksti yevrointehratsii: idei Yanusha Korchaka pro absolutnu samotsinnist dytynu*: proceeding of the Scientific and Practical Conference. Uman: TsP «Komprynt», 10–12. URL: <http://surl.li/vibmmh> [in Ukrainian].
2. Haida, Y. (2004). Problemy humanistychnoho vykhovannia osobystosti v pedahohichnii spadshchyni Yanusha Korchaka ta Antona Makarenka. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Humanistychni idei pedahohichnoi spadshchyny Yanusha Korchaka v XX stolitti (2003). *Zbirnyk naukovykh prats*: proceeding of the Scientific and Practical Conference. V. Kuz (Ed.). Kyiv: naukovyi svit [in Ukrainian]
4. Denysiuk, S. (1999–2000–2001). Veletni pedahohiky humanizmu. Porivnialnyi analiz pedahohichnykh kontseptsii A. Makarenka, V. Sukhomlynskoho i Ya. Korchaka. *Przyzywanie głębi do kręgu słów, myśli, idei i działań*. Częstochowa: Wydaw. WSP Częstochowa, 483–491 [in Ukrainian]
5. Dichek, N. (2023). Etyka «staroho likaria», abo zhyttia yak sluzhinnia ditiam (Do 145-richchia vid dnia narodzhennia Yanusha Korchaka). *Humanna pedahohika u konteksti yevrointehratsii: idei*

- Yanusha Korchaka pro absolutnu samotsinnist dytyny*: proceeding of the Scientific and Practical Conference. Uman: TsP «Komprynt», 56–61. URL: <http://surl.li/vibmmh> [in Ukrainian].
6. Karpenko, O. (2023). Pedagogichna spadshchyna Yanusha Korchaka u doslidzhenniakh naukovtsiv Ukrainy ta Polshchi. *Humanna pedagogika u konteksti yevrointehratsii: idei Yanusha Korchaka pro absolutnu samotsinnist dytyny*: proceeding of the Scientific and Practical Conference, Uman: TsP «Komprynt», 13–16. URL: <http://surl.li/vibmmh> [in Ukrainian].
7. Kushnir, V. (2004). Providni humanistychni idei tvorchoi spadshchyny Yanusha Korchaka u konteksti rozvytku vitchyznianoj pedagogichnoy dumky: *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian]
8. Melnychenko, O. (2015). Analiz vplyvu pedagogichnykh idei Ya. Korchaka na rozvytok ukraïnskoï pedagogiky. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/13832/1/O_Melnichenko_22_10_2015_konf_GI.pdf [in Ukrainian].
9. Polskyi pedagog-humanist Yanush Korchak (1878–1942): do 125-richchia z dnia narodzh.: bibliohr. pokazhch. (2003). P. I. Rohova, T. F. Bukshyna (Ed.). Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian]
10. Popychenko, S. (2013). Sutnist humanistychnykh pedagogichnykh kontseptsii Ya. Korchaka ta ukraïnskoho pedahoha i diiachy osvity kintsia XIX – pochatku XX stolittia T. Lubentsia. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoy shkoly – Psychological and Pedagogical Problems of Rural Schools, issue 44*, 295–300 [in Ukrainian]
11. Seiko, N., Sieradzka-Baziur, B. Yanush Korchak v ukraïnskykh ta polskykh doslidzhenniakh kintsia XX–10-tykh rr. XXI stolittia. URL: http://library.zu.edu.ua/doc/polonistyka/14/polonistyka_14-124-134.pdf [in Ukrainian]
12. Sukhomlynska, O. Ukraïnsko-polski pedagogichni vplyvy v istorychnomu vymiri: vypadok V. Sukhomlynskoho (novyi komentar do vzhe rozghliaduvanoi temy). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733649/1/Ponad%20podzia%C5%82ami%2C%20S.%2083%E2%80%939399.pdf> [in Ukrainian].
13. Sukhomlynska, O. V. (2003). Yanush Korchak. Polskyi pedagog-humanist Yanush Korchak (1878–1942): Do 125-richchia z dnia narodzh. Kyiv, 8–9 [in Ukrainian]
14. Filozofia dytynstva Yanusha Korchaka: Fundamentalni potreby dytyny v suchasnomu suspilstvi (2017): proceeding of the Scientific and Practical Conference. Kyiv: Dukh i Litera. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20229/1/L_Melenets_FDYAKFPDvSS_IPPO.pdf [in Ukrainian].
15. Life and heart devoted to children: Yanush Korchak (1878 – 1942) and Vasyl Sukhomlynsky (1918–1970) are unforgettable (2017). / Edited M. Chepil, O. Karpenko, V. Petryk. Warszawa: «DUX» Sp.Z.o.o.
16. Janusz Korczak: a Bibliography: English Sources, 1939–2012 (2012). / eds.: Olga Medvedeva-Nathoo, Galina Sanaeva; bibliogr. based on material comp. by Edita Januszewska and Daniel Berek. Vancouver: K & O Harbour.
17. Janusz Korczak: bibliogr. publ. Janusza Korczaka i o Januszu Korczaku w Polsce, 1943–1987 (1988). Aleksander Lewin (Ed.). Heinsberg: Diesk.
18. Janusz Korczak przyjaciel dzieci: w nurcie rozważań pedagogicznych (2015). M. Czepil, R. Bednarz-Gryzbek, M. Hajkowskiej. Lublin: Wzdanictwo UMCS.